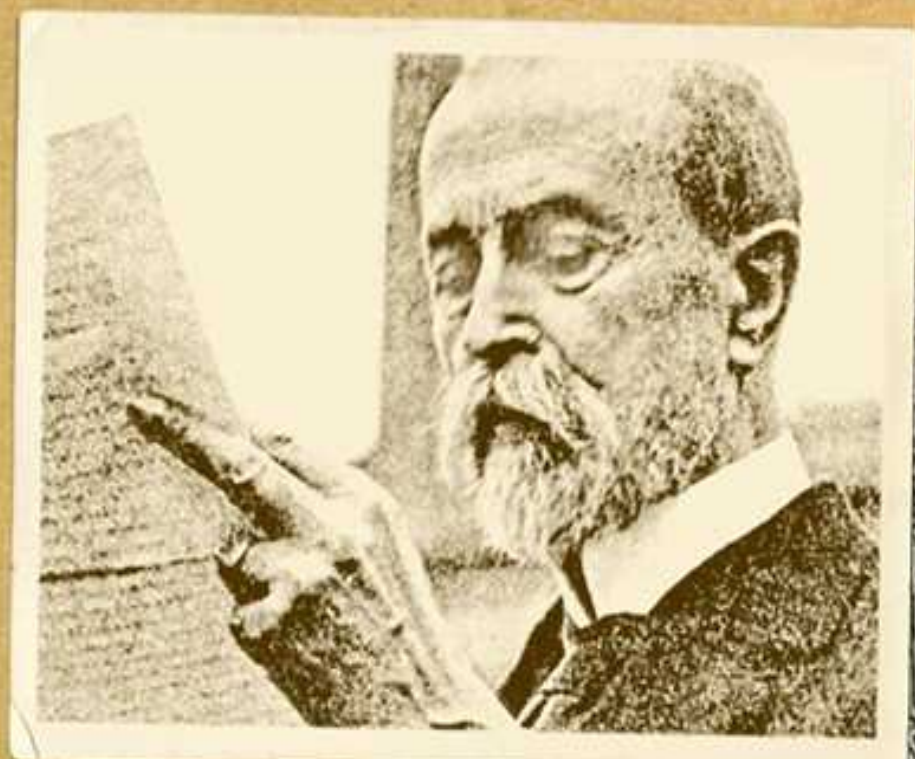

Učebnice českého století

DNES

© Pavel Kosatík, Alena Slezáková, Marie Homolová, 2014

ISBN PDF:978-80-87970-12-6

ISBN ePub: 978-80-87970-14-0

ISBN mobi: 978-80-87970-15-7

Obsah

1.díl - Vznik republiky	4
2.díl - V. Sjezd KSČ	5
3.díl - Odstoupení Sudet Německu	6
4.díl - Vznik Protektorátu	7
5.díl - První transport Židů	8
6.díl - Atantát na Heydricha	9
7.díl - Smlouva ČSR se SSSR	10
8.díl - Pražské povstání	11
9.díl - Odsun Němců	12
10.díl - Marshallův plán - únor '48	13
11.díl - Poprava Milady Horákové	14
12.díl - IV. Sjezd spisovatelů	15
13.díl - Okupace	16
14.díl - Upálení Jana Palacha	17
15.díl - Charta 77	18
16.díl - Nobelova cena pro J. Seiferta	19
17.díl - Sametová revoluce	20
18.díl - Privatizace	21
19.díl - Vznik České republiky	22
20.díl - Vstup do EU	23

20dílný seriál, který se hodí nejen žákům a studentům

ZAPAMATUJTE SI

» Masaryk v emigraci

V prosinci 1914 odešel Masaryk do emigrace, v dubnu 1915 adresoval západní Evropě memorandum Nezávislé Čechy, v roce 1916 se postavil do čela exilové Československé národní rady.

» Exilová rada

Cílem exilové rady bylo přesvědčit světové vlády i veřejnost, že rozbití Rakouska-Uherska není jen v zájmu Čechů.

» Spolkový stát

Nástupce Františka Josefa I., císař Karel I., pod vlivem blížící se prohry 16. října 1918 nabídl, že se jeho říše přemění ve stát spolkový.

» Vznik republiky

Rakousko-uherský ministr zahraničí Gyula Andrassy 27. října přijal postoj prezidenta Wilsona, který uznával právo všech národů monarchie na samostatnost. 28. října vyšel souhlas v Národní politice a lidé to bouřlivě oslavovali jako vznik samostatnosti.

SLOVO HISTORIKA

Byla Masarykova demokracie utopií?

» Tenkrát v polovině října 1918 to Masaryk taky mohl udělat úplně jinak. S představiteli velmocí, kteří tolik obdivovali válečné výkony čs. legií, mohl dohodnout, že budoucí stát Čechů a Slováků vznikne hned po válce. Nějaký, nějak: podle toho, co budou chtít lidé doma a co rozhodne mírová konference. Ale on se rozhodl pojmenovat, jaký ten stát bude, už dopředu a z americké dálky.

Předně: bude to de-

mokratická republika. Pro Čechy, zvyklé chodit po generace v předklonu před svými habsburskými panovníky, nová věc. Dále a hlavně: stát nebude jen systémem správy, ale rozhodující význam bude mít jeho idea. Stát, soudil Masaryk, má za úkol víc než jen starost o to, aby spolu všichni dohromady v míru vyšli, aby vlaky jezdily, nemocnice léčily a školy posílaly do světa chytré děti. Smyslem státu podle Masaryka bylo, aby se v takto nově založeném společenství lidé mohli dále zlepšovat, jako jednotlivci i jako celky. V jeho státě neměli poroučet ti, kdo v boji o území nebo moc vyhráli nad druhými, ale měl to být prostor určený všem, kdo stojí o svobodu „vždy větší a větší“.

Zdaleka ne vše z toho se povedlo, přesto nešlo o utopii. Nejennější lidé první republiky byli ti, kdo aspoň část tohoto ideálu převzali. Nebyla v tom ani jen Masarykova strategie: kdo se inspiroval americkým Prohlášením nezávislosti a pochválil Washingtona s Jeffersonem, ten v Americe neudělal chybu ani dnes. Masaryk však nebyl ten případ: hlásal, co během tamních svých četných pobytů poznal a čemu uvěřil.

V prosinci 1918, když se vrátil domů, předložil ten kus Ameriky svým rodákům. Vzniklo Československo.

Pavel Kosatík, garant seriálu

Foto: ČTK, Profimedia.cz, Shutterstock

1. DÍL – VZNIK REPUBLIKY

Jak Masaryk vyjednal v USA naši samostatnost

Park před pražským hlavním nádražím už téměř tři roky zdobí socha Thomase Woodrowa Wilsona. Půjdete-li kolem, připomeňte si, že to jméno má v našich dějinách místo: americký prezident stál u zrodu samostatného Československa.

Právě jeho vládě předal 17. října 1918 Tomáš Garrigue Masaryk takzvanou Washingtonskou deklaraci, dokument podepsaný v exilu prozatímní československou vládou. Text jasně naznačil, kudy se hodlaly naše země po válce ubírat: československý stát bude republikou zaručující svobodu svědomí, náboženství, vědy, umění, slova, tisku...

Končil nejstrašnější válečný konflikt, jaký lidstvo do té doby zažilo, a bylo jasné, že pokud z něj Rakousko-Uhersko vyjde zachované, jeho spojenectví s Německem by se znovu mohlo rozlít jako moře, v němž se nejen utopí malé národy, ale mohou vykvést další hrozné výboje. Sešly se tak dvě touhy: svět potřeboval zkrotit toto nebezpečí, my jsme chtěli vlastní stát. Společný cíl – zrušit monarchii.

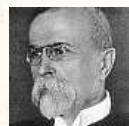
Sám Masaryk sice léta věřil, že je možné přeměnit ji ve federaci rovnoprávných zemí, ale právě válka ho přiměla názor změnit. „Díval jsem se, jak rukují naši lidé: s odporem, jako na jatky,“ svěřil se Karlu Čapkovi do knihy Hovory s TGM. „Když jsem se rozhodl, že musím něco proti Rakousku dělat, neřikal jsem si, že jsem vlastenec a že národ přikazuje. Měl jsem prostě špatné svědomí, že naši lidé jdou na vojnu a do kriminálu, a my poslanci že sedíme doma.“

Rodina v ohrožení

V prosinci 1914 zamířil za hranice. Bylo mu téměř pětasedesát, s sebou bral dceru Olgu, doma nechával manželku Charlottu a děti Alici, Jana, Herberta. Druhého ze synů už nikdy neviděl, zemřel na tyfus. Alici zavřeli, Jan narukoval. „Doslýchal jsem se, že se

roznemohla má žena, bál jsem se, že Aliska to vězení nevydrží, v amerických listech byla zpráva, že náš Honza, voják, byl nebo má být kvůli mně oběšen,“ vzpomínal pak. „To všechno a ještě mnoho jiného šlo na nervy, ale nezlomilo. Já jsem právě byl jako ve snu, neviděl jsem nic než ten náš cíl. Když mě přátelé utěšovali, dělal jsem hrdinu, jakoby nic... to už patří ke kšeftu, říkal jsem.“ Na rodině velmi lpěl a leckdo by to pod tíhou

Důležité osobnosti

Tomáš Garrigue Masaryk
československý prezident

Thomas Woodrow Wilson
americký prezident

Karel I.
císař, nástupce Františka Josefa I.

těch zpráv vzdal, Masaryk však za čtyři roky emigrace odvedl obdivuhodnou diplomatickou práci. „Neměl jsem zpočátku nic v rukou a nemohl jsem nic slibovat, měl jsem jen své argumenty, že je v zájmu Evropy rozčlenit Rakousko-Uhersko,“ připouštěl později. Využíval starých kontaktů, navazoval nové, jezdil, psal, přednášel, občas mu šlo o život. Nejbohatší plody přinesla jeho činnost proti spolku Berlína a Vídně konečně uznaly právo národů monarchie na samostatnou existenci. Důležitou podporu

ovšem očekával od USA, kam se na jaře osobně vypravil. Půdu mu připravili početní krajané i starý přítel, podnikatel a diplomat Charles Crane, mimochodem později tchán Jana Masaryka. TGM s Američany jednal celé měsíce, ale nakonec velmi chvátal. Proto předložil deklaraci o poválečné cestě našich zemí už 17. října čili o den dříve, než oficiálně vyšla v Paříži. A proto se jí stručně říká Washingtonská.

Wilson změnil názor

Důvody Masarykova spěchu? Začátkem roku 1918 Wilson představil svoji vizi poválečného uspořádání světa v takzvaných Čtrnácti bodech, o nichž se traduje, že položily základ samostatnosti národů Rakouska-Uherska, a tedy i našeho. Omyl. V nich o zrušení monarchie ještě nebyla řeč, národy jen měly získat co nejvolnější autonomii. Takže nikoli samostatnost? Masaryk to považoval za velký problém. Během trpělivých washingtonských jednání se mu sice dařilo Američany přesvědčovat, ale v polovině října přišel rakousko-uherský císař Karel I. s nabídkou, že svou říši přemění ve federaci, kde bude mít každý národ vlastní státní útvar. Masaryk se obával, aby na to Wilson nepřistoupil, a urychleně trumfoval Deklarací nezávislosti (tak jí říkal) hlásající naprostou svobodu. Byl to opravdu rozhodující moment? Sám Wilson Masarykovi přiznal, že jím dokument hluboce pohnul, a Vídní obratem odpověděl, že USA změnilý názor a uznaly právo národů na úplnou samostatnost. Devět dnů nato rakousko-uherský ministr zahraničí Gyula Andrassy jeho postoj přijal.

Andrassyho souhlas vyšel 28. října v Národní politice a lidé to bouřlivě přijali jako pád monarchie. Happy end? Spíš začátek, ale to známe z roku 1989. Ostatně už Masaryk si tenkrát povzdychl: „Demokracii bychom měli, teď ještě nějaké ty demokraty.“

Marie Homolová

UDÁLOSTI VE SVĚTĚ

1917

6. dubna 1917

vstoupily do 1. světové války Spojené státy. Jako důvod se uvádí hlavně ponorková válka, kterou rozpoutalo Německo a jejíž oběti se stal i britsko-americký zaoceánský parník Lusitania. U irských břehů na něm zahynulo téměř 1 200 lidí.

1918

7. listopadu 1917

proběhl v Rusku převrat, známý jako Velká říjnová socialistická revoluce. Bolševičtí radikálové vedení Leninem se násilím chopili moci v zemi. Uvrhli společnost do občanské války a nastolili režim, který se po řadu desetiletí udržoval pomocí teroru.

1919

3. dubna 1919

byl ze své země vyhoštěn poslední rakouský císař a zároveň poslední český král Karel I. Na rozdíl od Františka Josefa I. měl Čechy rád, dokonce požádal Československo o azyl, ale byl odmítnut. Zemřel v roce 1922 v exilu na Madeíře, v roce 2004 ho papež Jan Pavel II. blahověl.

1920

28. června 1919

byla podepsána versailleská smlouva, která z rozpoutání 1. světové války obvinila Německo a odsoudila ho ke ztrátě části území, všech kolonií a k zaplacení 132 miliard marek reparací. Tak velký zásah do německého národního sebevědomí se později stal živnou půdou pro nástup Hitlera.

Velký seriál v MF DNES

11. 4. Vznik republiky	(1918)
12. 4. V. sjezd KSČ	(1929)
14. 4. Odstoupení Sudet Německu	(1938)
15. 4. Vznik protektorátu	(1939)
16. 4. Transporty Židů do Terezína	(1941)
17. 4. Atentát na Heydricha	(1942)
18. 4. Smlouva se SSSR	(1943)
19. 4. Květnové povstání v Praze	(1945)
22. 4. Odsun Němců	(1945)
23. 4. Marshallův plán – únor 48	(1947)
24. 4. Poprava Milady Horákové	(1950)
25. 4. IV. sjezd spisovatelů	(1967)
26. 4. Okupace ČSSR	(1968)
28. 4. Jan Palach	(1969)
29. 4. Charta 77	(1977)
30. 4. Nobelova cena pro J. Seiferta	(1984)
2. 5. Sametová revoluce	(1989)
3. 5. Privátizace	(1990)
5. 5. Vznik České republiky	(1993)
6. 5. Vstup do EU	(2004)

ZÍTRA V únoru 1929 zesílil
2. DÍL vliv komunistů

20dílný seriál, který se hodí nejen žákům a studentům

ZAPAMATUJTE SI

- » **Komintern**
Komunistická internacionála vznikla v roce 1919 a stanovila nové, v podstatě vojenské zásady organizace mezinárodního komunistického hnutí. Strana v každé zemi měla vytvořit pevnou ilegální strukturu, proniknout do aparátu státu i politických stran a všude činit přípravy k násilnému převzetí moci.
- » **Karlínští kluci**
Takzvaní „karlínští kluci“ byli radikální komunisté soustředění kolem Gottwalda, kterého mnoho z nich provázelo i v poválečné kariéře. Za zmínku stojí, že mezi nimi byl Rudolf Slánský, za Gottwaldovy vlády byl popraven. Dalšími členy byli mj. Václav Kopecký nebo Jan Šverma. V době konání 5. sjezdu měli „kluci“ sídlo v Karlíně, odtud jejich prezdivka.
- » **Revoluce do celého světa**
Silou i slabinou komunistů byly tvrdé a primitivní pravdy, ze kterých vycházelo jejich myšlení. Podle Marxe dějiny samy nutně spějí k vítězství proletariátu. A podle Lenina se tak má stát násilím. Moskevská Komintern chtěla Leninovu ruskou revoluci vyvézt do celého světa.

SLOVO HISTORIKA

Bez pravidel se
nežije líp

» Ať si o komunistech myslíme cokoliv, fakt je, že až se vznikem jejich strany začíná to, co většina z nás pokládá za soudobé dějiny. Za spisovatele devatenáctého století, po kterých se dodnes jmenují centrální ulice v každém českém městečku (ale jejichž knihy nikdo nečte), za všemi tehdejšími sokoly, buditeli atd. se dnes ohlížíme s nostalgii někdy až cimrmanovskou. I ten Masaryk je dnes už pro mnohé jen mužem minulosti. Zato s komunisty má u nás nějakou zkušenost v podstatě každý. Bez ohledu na to, líbí-li

se nám to, nebo ne, je vztah ke komunistům, kladný či záporný, tím, co nám Čechům dává společná, byť konflikt- ní dějinná témata a co nás nějak pojí dohromady. Netřeba se ale při tom fixovat jenom na slovo „komunis- mus“. Lidské vlastnosti, které kdysi daly tomuto hnutí vzniknout, zde budou i po- tom, co strana s tímto názvem jednou za- nikne. Sociální demokracie kdysi sdružila lidi s potřebou společenské solidarity. Komunisty z nich později vydělal jejich sklon k netrpělivým a zkratkovitým řešením. Klasická demokracie usiluje nastolit sociální smír a učí lidi toleranci: prosazujte se tak, abyste při tom šetřili svobody těch dru- hých. Komunisté se těmto pravidlům vy- smáli a našli půhub v jejich popření. Svět víry v pravidla proti světu bez pravidel. Po- kud se české dějiny 20. století jeví v ně- čem tragicky, je to i proto, že tehdy tolik lidí – tak jako mladý Klement Gottwald, karlínští „kluci“ a po nich statisíce dalších lidí – uvěřilo, že bez pravidel se žije líp. **Pavel Kosatík**, garant seriálu

Velký seriál v MF DNES

11. 4. Vznik republiky	(1918)
12. 4. V. sjezd KSČ	(1929)
14. 4. Odstoupení Sudet Německu	(1938)
15. 4. Vznik protektorátu	(1939)
16. 4. Transporty Židů do Terezína	(1941)
17. 4. Atentát na Heydricha	(1942)
18. 4. Smlouva se SSSR	(1943)
19. 4. Květnové povstání v Praze	(1945)
22. 4. Odsun Němců	(1945)
23. 4. Marshallův plán - únor '48	(1947)
24. 4. Poprava Milady Horákové	(1950)
25. 4. IV. sjezd spisovatelů	(1967)
26. 4. Okupace ČSSR	(1968)
28. 4. Jan Palach	(1969)
29. 4. Charta 77	(1977)
30. 4. Nobelova cena pro J. Seiferta	(1984)
2. 5. Sametová revoluce	(1989)
3. 5. Privátizace	(1990)
5. 5. Vznik České republiky	(1993)
6. 5. Vstup do EU	(2004)

V PO 3. díl
Měli jsme se
Hitlerovi bránit?

2. DÍL – V. SJEZD KSČ

Jak se Gottwald dostal do vysoké politiky

Jsou události, které se zpočátku nezdají osudové, a až čas ukáže, že v řetězení dějin mají důležité místo. To platí i o sjezdu českosloven- ských komunistů, který proběhl 18. až 23. února 1929 a do čela vy- nesl radikálního komunistu Kle- menta Gottwalda.

Komunistická strana Československa tehdy měla za sebou necelých osm let exis- tence a v parlamentním systému zaujímal krajně levicové místo. V květnu 1921 patřili mezi její zakladatele i lidé, kteří se odstě- píli z Československé sociální demokracie, z je- jích pohledu málo radikální. KSČ jim byla bližší vůlí prosadit v republice revoluci podle sovětského vzoru, což mimo jiné před- pokládalo likvidaci třídních a názorových nepřátel.

Gottwaldovi bylo v roce 1929 třiatřicet let a zvládl už celkem strmou kariéru. Do strany vstoupil v jejích začátcích, od poloviny 20. let patřil do nejužšího vedení a v té době se i s rodinou přistěhoval do Prahy. Vynikal jako útočný řečník, který kolem sebe brzy shro- máždil straníky stejného cíle: odstříhnout KSČ od sociálnědemokratických kořenů a tvrdě ji nasměrovat k zásadám Komunistické internacionály – takzvané Kominterny.

Pro Gottwalda málo radikální

Komunistická strana byla tehdy považová- na za protistátní sektu, která se radikalis- mem snaží zakrýt neschopnost vytvořit vlastní smysluplný program. Kvůli názoro- vým rozporům uvnitř strany počet členů rychle klesal. A Gottwald toho s karlínskými kluky, jak říkal svým přívržencům, rychle vy- užil. Příležitostí pro zaútočení se měl stát právě 5. sjezd. Sám později dával k dobru historku, která se odehrála ráno před zaháje- ním sjezdu. Než stačil z domova odejít, při- šla si pro něj policie, protože kdysi v Ostravě měl na svědomí několik trestných činů.

V rychlosti tedy pověřil manželku Martu, aby zaběhla říct delegátům, co se stalo. Prv- ní skupinku, ve které byl i tajemník strany Bohumil Jílek, natrefila hned u tramvaje a vy- hrkla na ni: „Soudruzi, stalo se neštěstí, Kle- mu zavřeli.“

Ve své naivitě zřejmě netušila, komu vzkaz předává. Právě Jílek byl ten, koho se Gottwald chystal smést, Klemovu nepřítomnost na sjez- du by tedy velmi ocenil.

Důležité osobnosti

Klement Gottwald
na V. sjezdu se dostal do vedení KSČ

Jan Šverma
novinář a komunistický politik, člen skupiny okolo Gottwalda

Bohumil Jílek
člen ÚV KSČ, odpůrce Gottwalda, po V. sjezdu vyloučen ze strany

Jaká vůbec tehdy byla Marta? Gottwald s ní žil dlouho, měli devítiletou dceru, ale roz- hodně nehrála v jeho politickém světě tako- vou roli, jakou měla pro své muže Charlotte Masaryková, Hana Benešová a později Olga Havlová. Byla jednoduchá, politika ji nezají- mala, neorientovala se v ní. Kdoví jestli tedy pochopila, co se na sjezdu, kam z policejní stanice Gottwald brzy dorazil, odehrálo.

Během bouřlivého, spíše urvaného jedná- ní Gottwaldovi radikálové obvinili Jílkovo kříd- lo ze všech problémů strany. Nazvali je likvi- dátoři, kteří brání správné bolševizaci stra- ny, totálně je smetli a KSČ nadále vykročila tvrdým směrem v zásadách Kominterny.

Zakroutíme vám krkem

Gottwald byl zvolen do čela strany. Otevřelo mu to dveře dál do vysokých pater politiky, a tak se citelně posunul na své ctižádostivé cestě k moci. Po říjnových parlamentních volbách usedl v poslanecké lavičce a záhy o sobě dal hlasitě vědět. S prvním projevem vystoupil v prosinci 1929 a jeho obsah nezů- stal zapomenut. Stačí citovat: „... My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krkem. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistři.“ Parlamentní publikum se tehdy srdečně smálo, ale když se ohlédneme na další Gottwaldovu kariéru, mrazí v zádech. Zpočátku jeho nelibostná po- litika mnoho lidí včetně řady levicových umělců od KSČ odradila, ale v průběhu 30. let se to pomalu obracelo. Vrcholila světová hospodářská krize, v zemi se šířila bída a ne- zaměstnanost. V tu chvíli komunisté přichá- zeli se svůdným řešením.

Gottwald sám pocházel z velmi chudého prostředí, situaci lidí, za něž se cítil povolán mluvit, znal. Ale dá se jen tím vysvětlit jeho fanatická vazba na nekompromisní ideolo- gii komunismu, tehdy reprezentovaného Stalinem, i silné ambice prosadit se? Histo- rik Pavel Kosatík nabízí zajímavou úvahu. Gottwald a konečně i Marta se narodili jako nemanželské děti a to ponižující pozna- menání v sobě nesli. „O své životní postave- ní museli od začátku bojovat a začínali na sa- mém dně společenského žebříčku... Na Martinu nevyrovnanou povahu i na Gottwal- dův pozdější tvrdý postoj k zlému a nepřízni- věmu světu měly tyto rané zážitky nemalý vliv.“ Touhu po místě nejvyšším ostatně Got- twald prokázal v prezidentských volbách v roce 1934, kdy kandidoval proti Masarykovi. Drtivě prohrál a na hradní křeslo si musel počkat do roku 1948. **Marie Homolová**

Foto: ČTK, Profimedia.cz, Shutterstock

UDÁLOSTI VE SVĚTĚ

1927

20. května 1927

z newyorského Long Islandu vzletl pětadvacetiletý letce Charles Lindbergh. S jednomotrovým letadlem zamířil k Evropě a po napínavých 33,5 hodiny dosedl na pařížské letiště. Stal se tak prvním člověkem, který sólovým letem překonal Atlantický oceán.

1928

1928

Alexander Fleming zjistil, že plíseň Penicilium notatum, která byla zanesena do vzorku bakterií náhodně zřejmě otevřeným oknem v laboratoři, vytváří látku, které zabíjejí některé kmeny bakterií. V roce 1941 se začal penicilin masově vyrábět a používat v medicíně.

1929

24. října 1929

odstartoval krach na newyorské burze velkou hospodářskou krizí. To datum vstoupilo do dějin jako černý čtvrtek. Následující den, řečený černý úterek, se krize rozšířila do Evropy a dál do světa. I když koncem 30. let odeznívala, považuje se za jednu z příčin 2. světové války.

1930

1931

1. května 1931

byl v New Yorku slavnostně otevřen mrakodrap Empire State Building. Budova o 102 patrech držela do roku 1954 titul nejvyšší stavby světa, dnes se nevejde ani do první desítky. Ale nás může zajímat, že odtud v roce 1951 začalo československé vysílání Rádia Svobodná Evropa.